

Motion till riksdagen

1987/88:Sf22

av Carl Bildt m. fl. (m)

med anledning av prop. 1987/88:116 om studiemedel

Mot.
1987/88
Sf22-24

Sammanfattning

Moderata samlingspartiet konstaterar med tillfredsställelse att regeringen med sitt förslag om nytt studiemedelssystem anslutit sig till den nivå som vi och folkpartiet framförde i studiemedelskommittén.

Vi vill betona att lönen och skattesystemets utformning har större betydelse än studiemedlen för rekrytering till högre utbildning och för de högskoleutbildades framtida situation.

Möjligheten att förlägga medelshandlingen till bankerna bör utredas. Staten bör avgöra vilka som är berättigade till studiemedel samt svara för vissa ekonomiska garantier. Däremot är det inte givet att staten också bör svara för handlingen av de pengar som ingår i studiemedelssystemet.

Vi föreslår en avskrivning med 10 % av lånet för alla som bedrivit minst sex terminers gymnasiala eller postgymnasiala heltidsstudier och som under denna tid uppburit studiemedel. För studerande som avlägger doktorsexamen föreslås en särskild avskrivning med ett basbelopp, dvs. för närvarande med 25 800 kr.

Som ett led i en avveckling av prövningen av rätten till studiemedel mot egen inkomst föreslås en höjning, som med nuvarande basbelopp, uppgår till ca 5 000 kr. Vi föreslår även ett för de studerande förmånligare inkomstbegrepp.

Totalt innebär våra förslag ökade kostnader med 200 milj. kr. jämfört med regeringens förslag.

Inledning

Att studera är en investering för framtiden både för den enskilde och för samhället. Goda kunskaper, kvalitet och engagemang är förutsättningar för den utveckling på vilken vårt välstånd vilar. Därtill utvecklas arbetslivet allt snabbare mot en kunskapsintensiv produktion både vad gäller varor och tjänster.

Sverige är för sin utveckling i framtiden i än högre grad beroende av att vi kan förvalta och rätt utnyttja den kunskap vi har och att ny kunskap utvecklas.

För den enskilde kan högre studier leda till intressanta arbetsuppgifter,

personlig utveckling och i bästa fall en god lön. Ingen av dessa framtidsutsikter är emellertid självklara eller givna. I synnerhet ter sig den framtida privatekonomin tämligen osäker för många som i dag överväger att börja en högre utbildning. Sambandet hög utbildning, god status och bra lön var en gång mycket tydligt. Utvecklingen har emellertid nu nått därhän att den som väljer att satsa på en lång utbildning riskerar att få en lägre livslön än den som satsar direkt på ett yrke.

Detta har sin grund i hur lönebildningen går till och i hur kunskap inom olika områden värdesätts. Men framför allt påverkas den enskildes ekonomiska situation av hur skatte- och bidragssystemen är utformade. Med den skattepolitik som förs i dag är det ur den enskildes perspektiv många gånger tveksamt om en utbildning verkligen är en investering som ger den ekonomiska utdelning man kunde ha anledning att förvänta sig. Den felaktiga ekonomiska politik vilken bär socialdemokraternas signum och som leder till en konstant högräntesituation är självfallet också negativ för skuldsatta personer.

För oss är det självklart att såväl lönebildning som skattepolitik måste ge förutsättningar för både den enskildes förkovran och samhällets utveckling. De uppenbara brister och obalanser som finns i vårt nuvarande skattesystem kan inte kompenseras genom studiemedelssystemet.

En i grunden felaktig och för utvecklingen skadlig skattepolitik måste bytas mot ett system som premierar kunskapsuppbyggnad och utveckling.

Bankernas medverkan i medelshantering

Enligt propositionen skall medelshantering skötas av riksgäldskontoret och centrala studiestödsnämnden (CSN). CSN:s medverkan behövs, enligt vår uppfattning, för vissa myndighetsuppgifter, främst för att avgöra vilka som är berättigade till studiemedel. Däremot är det inte sagt att en statlig medelshantering är den mest effektiva modellen. Erfarenheten visar att andra lösningar ofta är mer rationella.

Bankväsendet bör därför få tillfälle att erbjuda sina tjänster så att en bedömning kan ske om deras medverkan erbjuder fördelar för de studerande, i form av t. ex. service, och är ekonomiskt konkurrenskraftig. Detta bör ske omgående, så att beslut i denna fråga kan fattas innan det nya studiemedelssystemet träder i kraft.

Vad här anförts om bankernas medverkan i medelshantering bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Totalbelopp och studiebidrag

Det förslag till studiemedelssystem som regeringen nu presenterar utgår på tilldelningssidan från de nivåer som i studiemedelskommittén föreslogs av företrädare för moderata samlingspartiet och folkpartiet. Vi anser att med dessa nivåer på totalbeloppet (170 % av basbeloppet eller för närvarande 43 860 kr.) och studiebidraget (50 % av basbeloppet eller för närvarande 12 900 kr.) ger den subvention som systemet innehåller ett acceptabelt skydds nät som innebär att ingen av ekonomiska skäl skall behöva avstå från

att söka sig till högre studier. Genom kopplingen till basbeloppet ökar studiemedlen i takt med inflationen.

Mot. 1987/88
Sf22

Barntillägg

Stödet till barnfamiljer skall enligt vår mening ha en generell verkan och inte utformas på ett särskilt sätt för en viss kategori.

De tre borgerliga partierna har tillsammans lagt fram ett förslag om vårdnadsbidrag för småbarnsfamiljer som innebär en betydande förstärkning av även de studerande barnfamiljernas ekonomi. I kombination med den av moderata samlingspartiet föreslagna rätten för barnfamiljerna till grundavdrag för barn vid den kommunala beskattningen utgör detta substansiell och bättre förstärkning än det nuvarande barntillägget, som är ett lån vilket skall återbetalas.

Bostadsbidrag till ungdomar

Regeringen föreslår i särskild ordning (prop. 1987/88:131) ändrade regler för bostadsbidrag till ungdomar. Denna fråga behandlas i en separat motion. Eftersom den har direkt samband med studiemedelssystemet kommenterar vi den dock även här.

Förslaget innebär att för hushåll där någon har studiemedel lämnas bidrag med 80 % av bostadskostnaden mellan en nedre gräns om 1 200 kr./månad och en övre gräns som för ensamstående är 1 900 kr./månad och för makar/samboende är 2 400 kr./månad. Hälften av bidraget förutsätts bekostas av kommunen.

Nackdelarna med detta förslag är påtagliga:

- En del av studiefinansieringen läggs på kommunerna, vilket är principiellt felaktigt, skapar orättvisor mellan kommunerna och skillnader i studiesocialt stöd inom studerandegruppen.
- Tvingas alla kommuner genom lagstiftning att införa bidraget inskränks den kommunala självstyrelsen.
- De studerande styrs i sin konsumtionsinriktning, vilket betyder att deras valfrihet begränsas.
- Reglerna kan pressa upp hyresnivån på små bostäder.
- Den obetydliga kostnadsskillnad som uppstår för den enskilde mellan en hyra på 1 200 kr./månad och en på 1 900 kr./månad leder till en helt ny efterfrågan på bostäder med betydande konsekvenser för samhällets kostnader.

Vår slutsats blir att bostadsbidraget för ungdomar bör avskaffas. Detta överensstämmer med vårt yrkande i motion 1987/88:Bo247 från allmänna motionstiden samt med våra yrkanden i motion angående ändrade regler för bostadsbidrag till ungdomar med anledning av regeringens proposition 1987/88:131.

Prövning mot egen inkomst

Mot. 1987/88
Sf22

I propositionen förordas en fortsatt prövning av rätt till studiemedel mot egen inkomst. Enligt vår uppfattning bör denna prövning på sikt upphöra. Därmed understryks att studiemedellssystemet är ett generellt system. Vårt förslag medför också besparingar i administrationen och underlättar hanteringen för den enskilde. Risker för att en avskaffad prövning skulle leda till att de studerande förvärvsarbetar så mycket jämsides med studierna att dessa skulle försummas är ringa. Detta regleras av att rätten till studiemedel är knuten till deltagande i undervisningen och viss studietakt. Om tillfredsställande studieresultat uppnås bör det vara den enskildes sak att i övrigt disponera sin tid.

CSN har beräknat att ett omedelbart avskaffande av inkomstprövningen ger ett merutflöde av studiebidrag på 450 milj. kr. En reform måste därför genomföras successivt i en takt som blir beroende av kostnadsutvecklingen. Ett etappmål bör vara att de studerande som bedriver längre studier på heltid inte skall behöva vidkännas reduktion av studiemedel på grund av de inkomster som kan uppnås genom arbete på fritid och under ferier.

Mot bakgrund av det anförda föreslås procentsatserna i den föreslagna lydelsen av 16 § lagen om ändring i studiestödslagen genomgående höjs med 10 procentenheter. Det betyder att det s. k. fribeloppet för helt kalenderår ökar från 120 till 140 % av basbeloppet eller med ca 5 000 kr. Ett basbelopp är för närvarande 25 800 kr.

Enligt propositionen skall vid prövning mot egen inkomst begreppet sammanräknad inkomst användas. Enligt vår uppfattning bör i stället det för den studerande förmånligare begreppet taxerad inkomst användas.

Utlandsstudier

Genom bl. a. de mål för studerandeutbyte som satts upp inom den Europeiska gemenskapen kommer utbildningens internationalisering att utvecklas snabbt under de närmaste åren. Vi anser det vara av stor betydelse att svenska studerande så långt som möjligt bereds tillfälle att delta i det internationella studerandeutbytet. Enligt propositionen skall studiemedel även utom Norden kunna utgå på samma villkor som vid studier i Sverige (och Norden) under förutsättning att utbildningen håller en kvalitet som i stort sett är jämförbar med den svenska utbildningens. Vi delar denna uppfattning och vill understryka vikten av att denna regel tillämpas fullt ut.

Vi vill i sammanhanget erinra om vårt förslag i motion 1987/88:Ub816 att 15 milj. kr. anvisas för att ge ökade möjligheter att bedriva gymnasiala studier utomlands.

Återbetalning

Det nuvarande återbetalningssystemet leder till kraftiga marginaleffekter för inkomster i ett intervall över 3,5 basbelopp.

I praktiken blir den tillkommande marginaleffekten 20 % i intervallet mellan 3,5 basbelopp och upp till den nivå där ingen reduktion av

återbetalningen beviljas. För den som har en återbetalning på 5 000 kr. betyder detta en extra margineffekt på 20 % vid en inkomst mellan ca 90 000 kr. och ca 115 000 kr.

Mot. 1987/88
Sf22

I regeringens förslag skall återbetalning ske med 4 % av inkomsten. Detta ger en viss, låg margineffekt (just 4 %) i alla inkomstlägen. En sådan modell är att föredraga i inkomstlägen där en social profil är motiverad. Vi kan ansluta oss till detta återbetalningssystem.

För personer bosatta utomlands har särskilda regler utformats. De skall – oberoende av inkomst – årligen återbetala en tjugonedel av den kvarstående skulden, dock lägst 15 % av basbeloppet. Detta system ger en klarare uppfattning om återbetalningstiden och saknar margineffekter, men det har inte heller någon social profil.

Det är rimligt att om en i Sverige bosatt låntagare föredrar detta system det skall stå öppet för vederbörande. Lagen bör ändras på denna punkt.

Som grund för beräkning av årsbelopp skall enligt propositionen gälla beslutet om taxering i *första instans*. Detta kan i några få fall få orimliga konsekvenser. Dessutom är det från rättssäkerhetssynpunkt stötande att ett eventuellt felaktigt beslut på detta sätt kan få en "multiplikatoreffekt". Rätten till nedsättning av återbetalningen i sådana fall bör därför utnyttjas generöst. Om den taxerade inkomsten vid prövning i högre instans nedsätts skall detta utan särskild ansökan från den berörde leda till en korrigerig av belopp för återbetalning.

Avskrivning av studiemedel

Vårt land behöver välutbildade medborgare. Studerande med förutsättningar för kvalificerade studier bör därför uppmuntras att bedriva sådana. Samtidigt kan man konstatera att den sociala snedrekryteringen är särskilt påtaglig i fråga om mer omfattande studier.

Den som under lång tid har avstått från arbetsinkomster på grund av studier har dragit på sig en extra stor skuldbörda. Det är motiverat att staten avskriver en del av denna skuld. Därmed främjas rekryteringen till de mer krävande studierna och de sociala hinder som föreligger motverkas.

Rätt till avskrivning skall, enligt vår mening, gälla alla som uppburit studiemedel för minst sex terminers heltidsstudier eller deltidsstudier av motsvarande total omfattning. De sex terminerna skall kunna gälla såväl gymnasiala som postgymnasiala studier och behöver inte omfatta en sammanhängande tidsperiod. Avskrivning bör ske med 6 % av basbeloppet per termin för gymnasiala studier (dvs. 10 % av lånet) och med 6 % av basbeloppet per uppnådda 20 poäng för postgymnasiala studier; det senare för att inte mer utdragna studier skall gynnas.

En förutsättning för vårt välstånd är att Sverige på skilda områden ligger i den internationella frontlinjen med kunniga forskare, tekniker och administratörer. Det är då inte minst viktigt att därtill lämpade personer är beredda att avlägga doktorsexamen. Det innebär normalt att vederbörande frivilligt avstår från möjliga inkomster under lång tid. I dagsläget kan det därför vara svårt för högskoleinstitutionerna att behålla sina doktorander. En särskild

avskrivning av studieskulden med en summa motsvarande 1 basbelopp bör därför ske för den som avlägger en doktorsexamen.

Mot. 1987/88
Sf22

Därutöver ansluter vi oss till regeringens förslag angående avskrivning av återstående studieskuld vid dödsfall, vid 65 års ålder samt av de särskilda skäl som anges i propositionen.

Inkomstbegrepp

Regeringen föreslår att som inkomstbegrepp skall användas sammanräknad inkomst. Det betyder bl. a. att underskotts- och förlustavdrag som uppkommit t. ex. på grund av innehav av villa eller rörelse ej får tillgodoräknas. Detta drabbar exempelvis barnfamiljer, som ofta om möjligt väljer att bo i en egen villa samt vissa nyetablerade egna företagare.

Även om någon absolut "rättvisa" ej går att uppnå i dylika sammanhang anser vi att taxerad inkomst bättre än sammanräknad inkomst speglar den enskildes verkliga betalningsförmåga. Det inkomstbegrepp som staten beslutat sig för då det gäller att bedöma den enskildes förmåga att betala skatt bör också kunna vara ett användbart instrument för att bedöma vederbörandes förmåga att amortera en skuld.

Lagförslag

Det får ankomma på utskottet att utarbeta erforderliga lagförslag.

Kostnader

Vårt samlade förslag kan kostnadsberäknas till 200 milj. kr. per år utöver regeringens förslag.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lönebildningens och skattesystemets effekter på rekrytering till den högre utbildningen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bankernas medverkan i medelshanteringen,
3. att riksdagen beslutar i enlighet med vad i motionen anförts beträffande prövning mot egen inkomst,
4. att riksdagen beslutar att även en i Sverige bosatt låntagare skall ha rätt att ansluta sig till det återbetalningssystem som anges i 8 kap. 4 § andra stycket,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beräkning av årsbelopp i anslutning till taxeringsbeslut,
6. att riksdagen beslutar i enlighet med vad i motionen anförts om avskrivning av studiemedel,

7. att riksdagen beslutar att det inkomstbegrepp som skall gälla vid prövning mot egen inkomst och för återbetalning skall vara den taxerade inkomsten, Mot. 1987/88
Sf22

8. att riksdagen till studiemedel m.m. för budgetåret 1988/89 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 200 milj. kr. förhöjt förslagsanslag av 3 490 000 000 kr.

Stockholm den 30 mars 1988

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Nils Carlshamre (m)

Rolf Dahlberg (m)

Bo Lundgren (m)

Arne Andersson (m)

i Ljung

Ingegerd Troedsson (m)

Ingrid Sundberg (m)

Rolf Clarkson (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Sonja Rembo (m)

Per-Olof Strindberg (m)